

Ungváry Krisztián: A hazardőr, a
sakkmester és a hasznos idioták

Egyetemi Habilitáció

Tézisfüzet

2026

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Elnök: Dr. Rainer M. János egyetemi tanár (EKKE)

Bíráló: Dr. Ablonczy Balázs habilitált egyetemi docens (ELTE)

Bíráló: Dr. Püski Levente egyetemi tanár (DE)

Tag: Dr. Tengely Adrienn habilitált egyetemi docens (EKKE)

Tag: Dr. Valuch Tibor egyetemi tanár (EKKE)

Szavazati joggal nem rendelkező titkár: Dr. Bartók Béla
egyetemi docens (EKKE)

Tézis füzet

A doktori fokozat 1999-ben illetve az MTA Doktora cím 2013-ban történt elnyerése óta több monografikus igényű feldolgozást is írtam. Ezek közül kiemelendő Magyarország hadbalépéséről illetve az 1944. október 15-i kiugrási kísérletről írt munkám, valamint Horthy Miklósról írt kötetem, amelyek mind számos új tézist fogalmaztak meg. Jelen habilitációs eljáráshoz a 2025 őszén megjelent „A hazardőr, a sakkmester és a hasznos idióták – Európa szétzúzása 1922-1941 című kötetemet nyújtom be.

A mű legfontosabb új megállapításai:

1. Téves az a szakirodalomban eddig elterjedt megállapítás, amely szerint a nyugati szövetségesek fegyveres ereje ne lett volna elegendő 1933-1939 között bármilyen időpontban ahhoz, hogy a siker megalapozott reményében szálljanak szembe a német hadsereggel. Valójában katonai szempontból a nyugati szövetségesek végig fölényben voltak és ez a fölény a maradék Csehország 1939 március 15-i megszállásáig egyenesen nyomasztónak volt nevezhető. Ezzel egyébként maguk a német tábornokok is tisztában voltak, nem véletlen, hogy épp az 1938-as csehszlovák krízis alatt

kezdődött el a Wehrmacht legfelsőbb parancsnokai között a Hitler-ellenes összeesküvés szervezése. A német sikerekből visszatekintve ugyan úgy tűnhet, mintha a német hadsereg anyagi és taktikai fölénye elsöprő lett volna, azonban a francia hadjárat előtt senki sem sejthette, hogy a Wehrmacht néhány hét alatt tönkre tud verni egy nála jobban felszerelt, nagyobb létszámú és sokkal jobb anyagi lehetőségekkel is rendelkező ellenfelet. Effajta pesszimizmusra a kor francia és brit politikai és katonai döntéshozóinak semmilyen alapja nem volt.

2. Téves a szakirodalomban eddig elterjedt azon megállapítás is, amely szerint a Szovjetunió vezetése számára egy esetleges németellenes antifasiszta összefogás bármikor reális alternatívát jelentett volna. A szovjet vezetés (elsősorban maga Sztálin) kezdettől fogva a versaillesi békerendszer lerombolásában volt érdekelt és ezért első számú politikai prioritását jelentette egy olyan konstelláció elősegítése, amelyben az I. világháború győztesei és vesztesei újra egymásnak esnek úgy, hogy maga a Szovjetunió a konfliktus első fázisában tudatosan kimarad. Ebből következően a „kollektív biztonság” doktrínája végig csak politikai függőfalevél volt annak érdekében, hogy leplezni

lehesen azokat a lépéseket, amelyekkel a szovjet vezetés az agresszorokat, Olaszországot és Németországot támogatta. Arról sem lehet szó, hogy Sztálin a szemben álló felek között egyfajta licitet rendezett volna, amelynek során végül azt támogatta aki többet ígért neki. Valójában az összes politikai lépése ebben a kérdésben egy irányba, az agresszor bátorítása felé mutat. Mindez pontosan kimutatható a Rajna-vidékre történő német bevonulás, a spanyolországi polgárháború, az 1938-as csehszlovákiai krízis kapcsán a szovjet iratokból.

3. Fentiek miatt revideálásra szorul a II. világháború kirobbantása felelősségének kérdése is. Míg a szakirodalomban a Szovjetunió ezzel kapcsolatos felelőssége csak marginálisan jelenik meg, az újonnan feltárt illetve korábbiól eltérő perspektívában elemzett dokumentumok egyértelművé teszik azt, hogy a háborúért viselt felelősség Hitler és Sztálin között valójában oszthatatlan. Mindketten egymástól teljesen függetlenül az európai rend lerombolásában voltak érdekelték és szövetségük ennyiből kezdettől fogva predesztinált volt. Mindez azonban nem jelent azt, hogy mindkét politikus minden fontos kérdésben hasonlóan gondolkodott volna. Míg Hitler alapvetően felelőtlen „va banque” játékos volt, addig Sztálin

sokkal alaposabban mérlegelte saját döntéseinek következményét és Hitlerrel szemben mindig biztonsági játékot igyekezett játszani.

4. Tévesek azok az állítások is, amelyek szerint Sztálin 1941 június 22 előtt ne lett volna tisztában azzal a veszéllyel, amit az őt fenyegető német agresszió jelentett. A szovjet diktátor erről szinte minden szükséges információval rendelkezett, azonban legkésőbb 1941 májusától maga is kényszerpályára került, mert elfogytak az opciói. A szovjet hadsereg kezdettől fogva nagyobb létszámú és felszereltségű csapatokat vonultatott fel a határra, mint a német fél. A szovjet katonai doktrína nagyon is foglalkozott a Németországgal kapcsolatos kérdésekkel, csak épp nem védelem szempontjából. Érdeemes elemezni azt a kényszerpályát is, amibe Sztálin belelavírozta magát, mert ennek több állomása is van: az első 1940 novembere, amikor Sztálin még rendkívül magabiztosan olyan feltételeket támasztott Németország felé, amelyek teljesítése esetén utóbbi stratégiai esélyei rendkívüli mértékben romlottak volna – ezért nem meglepő, hogy Hitler erre elutasítóan reagált. A kényszerpálya második állomását ugyenakkor az egyre erőteljesebbé váló brit-amerikai szövetség jelentette, amellyel szemben Hitlernek egyszerűen nem maradtak opciói. Sőt, hosszú

távon az is nyilvánvalóvá vált, hogy a nyersanyagok szempontjából szovjet köldökszinóron lógó Németország a fegyverkezési versenyben ezzel a két állammal szemben vesztesre van ítélve. A kényszerpálya harmadik állomását Rudolf Hess angliai repülőútja okozta. Sztálin logikusan nem gondolhatott mást erről, mint azt, hogy egy angol-német kiegyezés küszöbön áll, ami egyet jelentett azzal is, hogy a következő lépésben ő válik hadszíntérre.

5. Tévesek azok az állítások, amelyek a Barbarossa-hadműveletet csupán preventív csapásként értelmezik, mivel szubjektív értelemben Hitler nem tartott egy hamarosan bekövetkező szovjet támadástól. Azonban az sem igaz, hogy a Barbarossa-hadművelettel kapcsolatban Hitlernek lettek volna más opciói is. Németország kezdettől fogva képtelen lett volna a Szovjetunió gazdasági segítsége nélkül háborút folytatni a nyugati hatalmakkal. A háború elakadása után logikus volt az a feltételezése, hogy Nagy-Britannia békekötési hajlandósága azon is áll vagy bukik, hogy mire számíthat a két másik szuperhatalom, az USA és a Szovjetunió részéről. Emellett Hitlernek a keleti élettérrel kapcsolatos ideológikus megfontolásai miatt is előbb-utóbb mindenképp szembe kellett fordulnia a

Szovjetunióval. Ennek a szembefordulásnak az időpontját pedig determinálta az a körülmény, hogy Molotov 1940 novemberi berlini látogatása nyilvánvalóvá tette a náci vezetők számára azt, hogy a Szovjetunió csak Németország rovására hajlandó további háborús segítség nyújtására.